

УДК 94:327(560)«1560/1570»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-3>

Анатолій ТКАЧУК,
orcid.org/0000-0001-5219-8571
кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна) Tkachuk.Anatoliy@vnu.edu.ua

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СУЛТАНА СЕЛІМА II В 60–70-Х РОКАХ XVII СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано основні напрями зовнішньої політики султана Селіма II як один з важливих аспектів експансіоністської доктрини Османської імперії другої половини XVI ст. Період 60–70-х років розглядається як такий, в якому з'явилися перші ознаки початку процесу занепаду могутності імперії.

Наголошено на тому, що попри поширену серед дослідників думку щодо відповідальності за початок занепаду імперії саме Селіма II., з таким категоричним трактуванням навряд чи можна погодитися. Хоч період правління попереднього султана Сулеймана I Величного зазвичай інтерпретують як «золоту добу» історії Османської імперії однак вже в останні роки перебування його при владі держава вступила в період початку економічної кризи, втратила чимало своїх союзників, зазнала принизливих поразок в кількох військових кампаній.

Звернено увагу на особливості політики наступника Сулеймана I на османському троні – Селіма II, який не мав талантів державного діяча свого батька, а тому став першим в історії султаном династії Османів, який віддавав перевагу внутрішній політиці імперії, аніж плануванню й реалізації експансіоністських військових кампаній. У зв'язку з цим керівництво зовнішньополітичною сферою Османської імперії було покладено на великого візира Мегмеда-пашу Соколлу, котрий зосередив значну увагу на новому для імперії напрямку – Московському царстві.

Проаналізовано характер, перебіг та головні наслідки Астраханської військової кампанії 1568–1570 років для Османської імперії, Московського царства та Кримського ханства.

З'ясовано результати намагань султана Селіма II вже наступного року після укладання мирного договору з Московією, зосередити свою увагу на західноєвропейському напрямку, продовжити зовнішню політику свого батька й встановити контроль над територією Середземномор'я, оскільки флот султана та його васалів на той час вже впевнено почував себе на просторах Адріатичного, Іонічного та Чорного морів.

Визначено, що зовнішню політику одинадцятого султана Османської імперії загалом важко назвати вдалою, оскільки поразка турецького війська при Лепанто ознаменувала початок процесу послаблення впливу османів на значну територію Середземномор'я.

Ключові слова: військова кампанія, зовнішня політика, Кримське ханство, Московське царство, Османська імперія, Середземномор'я, Центрально-Східна Європа.

Anatolii TKACHUK,
orcid.org/0000-0001-5219-8571
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor at the Department of World History
Lesya Ukrainka Volyn National University
(Lutsk, Ukraine) Tkachuk.Anatoliy@vnu.edu.ua

THE EUROPEAN VECTOR OF THE FOREIGN POLICY OF SULTAN SELIM II IN THE 60–70S OF THE XVII CENTURY

The article analyzes the main direct foreign policy of Sultan Selim II as one of the most important aspects in the expansionist doctrine of the Ottoman Empire of the other half of the 16th century. The period of the 60s–70s is viewed as such, in which the first signs of the process of the fall of the power of the empire appeared.

It is emphasized that despite the widespread opinion among researchers that Selim II is responsible for the beginning of the decline of the empire, one can hardly agree with such a categorical interpretation. Although the reign of the previous Sultan Suleiman the Magnificent is usually interpreted as the «golden age» of the history of the Ottoman Empire, in the last years of his rule, the state entered the period of the beginning of the economic crisis, lost many of its allies, and suffered humiliating defeats in several military campaigns.

Attention is paid to the peculiarities of the policy of the successor of Suleiman I on the Ottoman throne – Selim II, who did not have the talents of a statesman of his father, and therefore became the first sultan in the history of the Ottoman dynasty, who preferred the internal policy of the empire to the planning and implementation of expansionist military campaigns. In this regard, the leadership of the foreign policy sphere of the Ottoman Empire was entrusted to

the Grand Vizier Mehmed Pasha Sokoll, who focused considerable attention on a new direction for the empire – the Muscovite Kingdom.

The nature, course, and main consequences of the Astrakhan military campaign of 1568–1570 for the Ottoman Empire, the Muscovite Kingdom, and the Crimean Khanate are analyzed.

The results of Sultan Selim II's efforts already the following year after the conclusion of the peace treaty with Muscovy, to focus his attention on the Western European direction, to continue his father's foreign policy and to establish control over the territory of the Mediterranean Sea, as the fleet of the Sultan and his vassals at that time were already confidently felt like he was on the expanses of the Adriatic, Ionian and Black seas.

It is determined that the foreign policy of the eleventh Sultan of the Ottoman Empire can hardly be called successful in general, since the defeat of the Turkish army at Lepanto marked the beginning of the process of weakening the influence of the Ottomans on a significant territory of the Mediterranean.

Key words: *military campaign, foreign policy, Crimean Khanate, Muscovite Empire, Ottoman Empire, Mediterranean, Central-Eastern Europe.*

Постановка проблеми. Зовнішня політика Османської імперії впродовж XVI–XVII ст. характеризувалася, в першу чергу, спробами взяти під свій контроль Центрально-Східну Європу та частину Середземномор'я, що вилилося в серію експансіоністських походів на ці території. Десятиліття кривавих воєн мусульман з християнськими державами розвіяло міфи про непереможність турецької армії. В цьому контексті цікавим аспектом даної проблеми є аналіз спроб османів втримати свої домінуючі позиції, хоч за правління Селіма II ознаки кризових явищ стали очевидними.

Аналіз досліджень. Військові походи Великої Порти були й залишаються предметом зацікавлення багатьох українських та зарубіжних дослідників. Водночас дане питання потребує глибшого вивчення, системного аналізу та сучасних інтерпретацій деяких його аспектів.

Особливістю української історіографії є те, що значна частина праць представлена передусім дослідженнями ролі запорозького козацтва та українського гетьманства у московсько-турецьких війнах, а також ролі України в європейських міжнародних відносинах XVI–XVII ст. Насамперед заслуговують на увагу праці, в яких досліджено внесок козацького війська в загальноєвропейську перемогу над мусульманськими завойовниками.

Тут слід згадати роботи Т. Чухліба, В. Заруби, І. Ворончука в яких на широкій джерельній базі відображено роль українців у тривалому протистоянні християнського та мусульманського світів доби раннього Нового часу.

Актуальними є наукові статті М. Ковальчука та А. Яговкіна, що стосуються фактично малодослідженої в сучасній українській історіографії тематики. Зокрема, М. Ковальчук вивчає процес формування адміністративної карти Османської імперії XIV–XVI ст., розглядає історичні передумови та особливості приєднання нових територій до складу імперії. А. Яговкін шукає причини занепаду Османської імперії в її внутрішній полі-

тиці, акцентуючи увагу на невдалій тімарній системі, запровадженій задля утримувати величезної османської армії, потрібної для здійснення експансіоністської політики султана.

Звісно, що неможна оминати увагою фундаментальну працю українського історика-сходознавця А. Кримського «Історія Туреччини».

Глибше та детальніше зовнішньополітичну доктрину Османської імперії щодо Центрально-Східної Європи та Середземномор'я вивчали зарубіжні дослідники. Зокрема, праці європейських, американських та арабських тюркологів Дж. Бальфура, Г. Іналджика, Е. Іхсаноглу, Г. Лемба, К. Фінкеля, Ф. Хітцеля, Ф. Шлоссера, написані на основі різнотипних історичних джерел, надають змістовну інформацію про історію Османської імперії XVI–XVII ст., а саме: розкривають рушійні сили османського піднесення від прикордонного князівства до лідера ісламського світу; ретельно аналізують передумови та причини розгортання експансіоністської політики османів на Балкани та в Центрально-Східну Європу, Середземномор'я акцентуючи увагу на протистоянні османів з імперією Габсбургів і Московією в контексті визвольного руху на Балканах; вивчають внутрішньо- та зовнішньополітичні причини послаблення впливу Порти на міжнародній арені з другої половини XVI ст., які призвели до загибелі та розпаду однієї з наймогутніших світових імперій.

Серед радянських та російських науковців комплексним дослідженням історії Османської імперії даного періоду займалися Л. Васильєв, В. Виноградов, М. Гартасян, С. Орешкова, І. Греков, Д. Єремєєв, М. Мейєр, А. Жиліна, А. Оразбердієв, Ю. Петросян, А. Хабалов і ін. Їхні праці присвячені дослідженню політичних взаємовідносин Османської імперії з країнами Центрально-Східної Європи впродовж XV–XVII ст. Значна увага приділяється відносинам османів зі східноєвропейськими державами, зокрема Московією та Річчю Посполитою.

Загалом історіографічна та джерельна база даної проблеми є достатньою для подальших досліджень та сучасних інтерпретацій.

Мета статті полягає в аналізі зовнішньополітичної доктрини Османської імперії за правління султана Селіма II в контексті реалізації низки завойовницьких походів на європейському континенті.

Виклад основного матеріалу. Після смерті десятого султана Османської імперії – Сулеймана I Пишного на престол зійшов його син Селім II.

Слід зауважити, що більшість істориків період правління султана Сулеймана зазвичай інтерпретують як «золоту добу» Османської імперії. На нашу думку, така категорична й однозначна оцінка потребує зваженого та ґрунтовного аналізу й трактування. Так само варто переглянути усталену в науковому середовищі думку про те, що відповідальність за початок занепаду імперії лежить саме на Селімі II. Таке трактування теж важко назвати об'єктивним оскільки на кінець правління Сулеймана в державі вже відчувався початок економічної кризи, вона втратила значимих чи потенційних союзників, зазнала нищівних поразок в низці військових кампаній. В той же час в загальноєвропейському геополітичному просторі формувалися нові експансіоністські коаліції з якими Османській імперії конкурувати ставало все важче. Окрім того, слід звернути увагу й на активну політику консолідації християнських країн навколо ідеї «хрестового походу проти мусульман», яку в той час декларували в Ватикані.

Тому, є всі підстави стверджувати, що початок занепаду могутності Османської імперії проявився ще за правління султана Сулеймана, який воюючи на декілька фронтів, будуючи велику кількість архітектурних споруд та витрачаючи величезну кількість коштів на утримання свого двору виснажив імперію. На зародження й розвиток кризових явищ вплинули й ряд стратегічних помилок султана Османської імперії, яка не взяла участь у Великих географічних відкриттях маючи вихід до океану та могутній флот, на долучилась до процесів колонізації Індії, недооцінила силу протестантизму аби скласти вигідний для себе альянс протестантів та мусульман проти католиків, недооцінила Річ Посполиту, як могутнього союзника, який міг би позбавити імперію від багатьох проблем і спростити доступ до важливих територій і регіонів.

Попри ці прорахунки султан Сулейман I став визначною історичною постаттю затьмаривши багатьох сучасних йому європейських монархів вивівши імперію на вершину військової, політичної та економічної могутності.

Наступнику Сулеймана I на османському троні – Селіму II не вдалося успадкувати військових талантів батька, тому він став першим в історії султаном династії Османів, який надавав перевагу внутрішній політиці імперії, аніж завойовницьким походам. Займатися зовнішньою політикою Османської імперії Селім II доручив великому візиру Мегмеду-паші Соколлу, котрий зосередив значну увагу на новому для імперії напрямку – Московському царстві.

Впродовж тривалого періоду Московія мало цікавила османів, але з XVI ст. Московське князівство стало стрімко розвиватися, перетворюючись на сильну державу. Експансія Москви суттєво посилилася з приходом до влади Іван IV Грозного. Ще в другій половині XV ст. його попередник великий князь московський Іван III, одружившись на Софії Палеолог (племінниці останнього візантійського імператора), заявив про претензії Московії на спадок Східної Римської імперії, обравши візантійського двоголового орла своїм символом влади (Бальфур Дж., 2017: 68).

Експансія Івана Грозного в південному напрямку призвела до захоплення Астрахані на Каспійському морі. Він також посягнув на османську сферу інтересів, здійснивши похід на Азов і Крим. Необхідність великого візира Османської імперії втрутитися у плани Московії мала не лише політичні, а й релігійні аспекти. Зокрема, звання султана як халіфа, тобто захисника священних місць, передбачало захист Медини й Мекки, а після завоювань московітів паломники не мали змоги зручним шляхом дістатися святих місць.

Зважаючи на такі обставини, впевнений у можливостях турецького війська візир Мегмед-паша Соколлу ще за часів правління Сулеймана I в 1563 р. розробив план, який мав би одночасно зупинити експансію Московської держави на південь і сприяти просуванню османів на схід. Він планував прорити канал між Доном, що впадає в Азовське море з північного заходу, і Волгою, що впадає в Каспійське море з північного сходу, в місці, де дві річки розділяли лише 30 миль. Це дозволило б з'єднати два моря, Чорне, яке б стало так званим Турецьким озером, з Каспійським (Бальфур Дж., 2017: 69). Канал міг сприяти відродженню історичного міжконтинентального шляху Центральна Азія–Астрахань–Крим. Однак, здійснити похід на Астрахань Сулейману не вдалося через те, що кримський хан Девлет Гірей відмовив його, боячись поглинання Криму Османською імперією в разі успіху походу. Тому реалізацію цього плану було продовжено вже за наступного султана – Селіма II. Новий султан

розумів важливість здійснення походу на Астрахань, адже, по-перше, в разі його успіху можна було б покращити становище уральських мусульман, по-друге, місто Астрахань на той час залишалося важливим стратегічним і торговим центром, через який розходилися по світу товари східних купців, а по-третє, Селім II хотів закрити для іранців єдиний вихід до Астрахані, аби ускладнити становище іранського шаха Тахмаспа (Камалов, 2010: 263).

Перед початком походу турецьких військ на Астрахань цар Іван IV Грозний надіслав султану Селіму II грамоту, в якій йшлося про наступне: «...мы толь искали пути, которою б дорогою нам с тобою обослатися, а в те поры ныне к нам приехали с поля наши украинные люди, и сказывали нам, что твои брата нашего люди из Кафы и из Азова пошли к нашему городу к Астрахани, и мы тому поудивились, что деду твоему и отцу славным Государем с моим с отцом с Великим Государем также отцу твоему и с нами ссылки были о дружбе и о любви, а недружбы у нас с ним никоторые не бывало...то будет лихие люди межи нас с тобою ссору чинили, и ты б нам то изъявил, которым обычаем так учинилося, и чего для недружба всчинати, а человека бы еси нашего не издержав, к нам отпустил, и с ним вместе прислал своего человека с грамотою, и нам объявил, как нам с тобою в дружбе и в любви быти.» (Грамота Івана IV). Незважаючи на позицію царя, який закликав султана не порушувати мир, Селім II наказав Мегмеду-паші продовжити підготовку до походу, вибравши для цього найсприятливіший час. Османська імперія на момент початку Астраханського походу вирішила фактично усі нагальні зовнішньополітичні проблеми. Порта уклала мирний договір на вісім років з імператором Максиміліаном, продовжила дію мирного договору з Польщею та Іраном.

Тому, в 1568 р. велике військо було направлено в Азов та в Астрахань. Завадивши кілька років тому здійснити похід Сулейману I, кримський хан Девлет Гірей вирішив цього разу використати османське військо проти самої ж Порти. Він намагався переконати Селіма II дати йому в розпорядження полк яничар, зусиллями якого хан планував перемогти московські війська та перешкодити підпорядкуванню Астрахані безпосередньо Османській імперії. Проте Селім II наказав Девлет Гірею виконувати вказівки командира Кефелі Касим-паші (Камалов, 2010: 264).

Війська були доставлені флотом вгору по Дону до точки, звідки вони повинні були почати рити канал, але за слабких технічних можливостях

XVI ст., після того як третину каналу було прорито, будівельники зіткнулися з серйозними труднощами. В результаті частину флоту довелося доставляти до Волги волоком, звідки вони пішли вниз за течією на облогу Астрахані. У складі досить чисельного турецько-кримського війська була турецька кавалерія, кілька тисяч осіб добре озброєної піхоти (яничар) і кримська кіннота. Всупереч своєму військовому правилу активно застосовувати артилерію, турки на цей раз опинилися під Астраханню з невеликою кількістю польових гармат. Це пояснюється тим, що важка облогова артилерія, що йшла Доном, не змогла бути переправлена на Волгу (Садиков, 1947: 154). 2 вересня основна частина турецько-татарського війська вирушила до Астрахані без облогової артилерії та необхідних припасів. Кримський хан не хотів посилення турецького присутності на татарських землях, тому до Астрахані яничари й татари довго рухалися по степах і прийшли лише в середині вересня. В дорозі загинуло понад 10 тисяч воїнів. Облога міста завершилася невдало через брак гармат на занепад бойового духу османського війська. Тому 26 вересня турецька армія вирушила додому, знищивши свій військовий табір.

Кримський хан Девлет-Гірей не бажав будь-яких вторгнень війська турецького султана в свої володіння, тому всіляко намагався відмовити великого візира Мегмеда-пашу від продовження походу. Османи відмовилися від проведення завоювницького походу на Астрахань і повернулися додому, однак дорогою велика частина війська загинула під час шторму у Чорному морі. Хан Девлет-Гірей мав свої наміри щодо Московії, тому запланував власний наступ свого війська на володіння Івана Грозного. За допомогою невеликого загону татарської кавалерії він підійшов до передмістя Москви та спалив його.

Збройний конфлікт з Османською імперією у 1569 р. не входив у плани московського царя, тому після першої перемоги в Астрахані Іван Грозний вирішив припинити війну, підписавши мирний договір. Цар направив у Порту свого посла, який уклав мирну угоду з османами. За умовами підписаного в 1570 р. договору турецький султан зберігав свою владу над Кримським ханством і відмовлявся від претензій на Астрахань, а володіння московських царів поширилося на схід до Сибіру. Так завершилося перше зіткнення двох експансіоністських держав – Османської імперії та Московського царства.

Однією з головних причин невдалого походу турків на Астрахань стала досить пасивна позиція кримського хана Девлет Гірея, який насамперед

намагався реалізувати свої геополітичні інтереси. Зважаючи на це, а також на швидке похолодання, відсутність достатньої кількості необхідних припасів, прибуття військ московитів та ослаблений моральний дух турецької армії, османське командування було змушене відступити. І хоч даний похід не був особливо важливим Порті задля розширення територіальних меж імперії та поширення впливу османів, все ж поразка турків розчарувала уральських мусульман, які не отримали довгоочікуваної підтримки Османської імперії.

Попри те що, перший відкритий збройний конфлікт між Османською імперією та Московією завершився підписанням мирної угоди, між ними розпочалося назрівання серйозного ідеологічного конфлікту, який з часом вилився в тривалі московсько-турецькі війни. Головна його причина полягала в тому, що ідеологічною метою походу на Астрахань турки проголосили захист усіх мусульман, в тому числі тих, хто проживав на території Московії, а в той же час Московія, так званий «Третій Рим», проголосила себе захисницею усіх православних християн, в тому числі тих, хто проживав в Османській імперії.

Наступного року після укладання мирного договору з Московією, султан Селім II зосередив свою увагу на західноєвропейському напрямку, прагнучи продовжувати зовнішню політику свого батька. Одинадцятий султан Османської імперії бажав отримати славу великого полководця тому хотів встановити контроль над Середземномор'ям, оскільки флот султана та його васалів вже впевнено почував себе на просторах Адріатичного, Іонічного та Чорного морів.

Для європейських держав наміри султана не були несподіванкою, оскільки в 1570 р. турки здійснювали активну експансію щодо Кіпру. Землі, підконтрольні Венеції, залишалися фактично останньою опорою християнства на цій території, що перешкоджала повному домінуванню Османської імперії в Середземномор'ї. Найзаповітнішою мрією володарів могутньої Порти було заволодіння Римом, тому задля захисту християнських земель у 1571 р. провідні католицькі країни створили другу в історії коаліцію (після 1538 р.) проти османського вторгнення. 25 травня 1571 р. в соборі Святого Петра представники Папи Пія V, короля Іспанії Філіпа II та венеціанського уряду урочисто підписали документ про створення Священної Ліги (Констам, 2012: 47). Провідними членами союзу були Венеція, Іспанія, Мальтійський орден та сам Папа Пій V.

Об'єднані сили християнських держав Священної ліги напередодні вирішальної битви мали близько 200 галер та 50 тисяч воїнів. Команду-

вав військами зведений брат короля Іспанії дон Хуана Австрійського. Сили Османської імперії становили 275 суден різних типів та близько 40 тисяч вояків. Командував турецьким флотом Софу Алі-паша (Констам, 2012: 52). Якщо на початку битви чисельність армій та кораблів конфронтуючих сторін була приблизно рівною, то в озброєнні турки програвали. На європейських кораблях було більше гармат та аркебуз. На турецьких суднах кількість солдат була не більше 30–40 осіб, а у ліги на кожній галері знаходилося не менше 150 воїнів. Окрім того турецький флот вже впродовж шести місяців перебував у морі, був ослаблений після низки битв та відчував гостру нестачу абордажних військ. Головним козирем флоту Священної ліги стали галеаси – великі високобортні гібриди галер і вітрильників із сильною артилерією на борту. Вони були справжніми фортецями на воді, проти яких абордажні команди турків мало що могли зробити.

7 жовтня 1571 р. поблизу мису Скофо при вході в Патраську затоку Іонічного моря відбувся морський бій між флотами османів та Священної ліги. Бойовий порядок турків складався з центру, двох крил та невеликого резерву. Найслабшим виявилось праве крило під командуванням короля Олександрії Мегмета-Сірокко. Сильний центр очолював Софу Алі-паша, а ліве крило – алжирський король Улуг Алі. Бойовий порядок флоту Священної ліги за планом мав складатися з центру під командуванням дон Хуана, правого крила на чолі з генуезцем Дорія, лівого – на чолі з венеціанцем Барбаріго та резерву (Финкель, 2014: 72). Галеаси, які мали сильну артилерію й значну кількість солдатів, передбачалося висунути вперед, щоб відбити перший натиск ворога та створити сприятливі умови для атаки турків галерами. Отож, бойові порядки обох флотів вишикувалися майже дзеркально: центр, два крила та резерв.

По обіді на морське дно пішла перша турецька галера. Командувач правим флангом турецького флоту намагався зробити обхідний маневр, але в результаті його кораблі виявилися притиснуті до мілини й були накриті вогнем гармат Священної ліги. На частині османських галер збунтувалися веслярі, що прискорило розгром турецького правого флангу. До першої години дня праве крило османського флоту було розбито, а його командувач пораненим потрапив у полон. На центральному фланзі розташовувалися кораблі командувачів обох сторін битви. Вони зчепилися в абордажних сутичках, у ході яких європейці поєднували холодну зброю з вогнем з аркебуз, а турки билися врукопашну за підтримки лучників. На

підтримку командувачів до центру бою підтягнулися інші судна, утворивши так званий острівець із приблизно 30 кораблів.

Переломним моментом битви при Лепанто стало захоплення султанської галери, в ході якого було вбито Алі-пашу. Його смерть вразила весь центр турецького флоту, кораблі якого стали безладно відходити. До третьої години дня флот Священної ліги добивав розгромленого супротивника. Переслідування 30 віцілих турецьких галер довелося скасувати через пошкодження та втрати в екіпажах. До вечора того ж дня було завершено розгром турецького флоту. Головними на цьому етапі були маневри Улуг Алі та Дорія. Дон Хуан, покінчивши з флагманською галерою супротивника, подався на допомогу правому флангу. Одночасно вступив у бій резерв союзників і з тилу наближалася праве крило Дорія.

У ході бою флот Священної ліги потопив 20 галер противника, а 200 суден стали їхніми трофеями. Внаслідок поразки турецького флоту було звільнено 12 тисяч невільників. Священна ліга втратила 10 галер, понад 7 тисяч воїнів, близько 21 тисячі отримали поранення, в тому числі Сервантес, автор «Дон Кіхота». Османи втратили 30 тисяч вояків та 224 кораблі (Гудвин Дж., 2018: 198).

Нищівна поразка при Лепанто 1571 р. стала серйозним ударом для Османської імперії, оскільки для турків це була перша програна морська битва з XV ст. Проте Священна ліга не змогла сповна скористатися перемогою, а блискуче розпочатий наступ не був продовжений. У 1573 р. ліга розпалася через суттєві розбіжності в позиціях державучасниць, а Османська імперія використала цей час для відбудови зруйнованого флоту.

Навесні наступного року турки побудували 220 галер і флот вийшов у море під командуванням Улуг Алі, який виграв кампанію 1572 р. В березні 1573 р. уряд Венеції змушений був підписати мирний договір з Портою, за яким поступався Кіпром і виплачував велику контрибуцію (900 тисяч дукатів). Турки знову ствердили своє панування в східній частині Середземного моря, хоч битва при Лепанто й показала, що їхня могутність не безмежна.

У 1574 р., що став останнім роком життя султана Селіма II, в Молдові відбулося масштабне анти-турецьке повстання, очолене Іваном Воде Лютим. Османська імперія 1574 р. вимагала у господаря

Молдови подвоєння розміру данини, після чого Іван Воде Лютий почав підготовку до війни. Для посилення свого війська молдавський господар шукав підтримки з боку іноземних держав, проте більшість країн не хотіли розривати свої стосунки з Портою. Допомогу війську надіслали лише козаки у кількості 1 тисячі воїнів на чолі з козацьким низовим гетьманом Іваном Свирговським.

Навесні 1574 р. Петро IV Кульгавий, призначений турецьким султаном господарем Молдавського князівства, разом зі своїм братом Олександром, господарем Волощини, на чолі об'єднаного війська вступили в Молдову (Самардак, 2013: 10–11). Поблизу села Жилиште молдавсько-козацьке військо розбило ворожу армію, після чого вони зайняли Бухарест і поблизу бендерської фортеці завдали поразки 10 тисячному турецькому війську. 10 липня 1574 р. біля озера Кагул відбулася основна битва. Армія Османської імперії перевершувала молдавське військо кількісно та якісно. Перед боєм бояри зрадили молдавського господаря, в результаті чого військо було змушене відступити. Через кілька днів в долині села Рошкани відбулася нова битва. В результаті Іван Воде Лютий вирішив здатися османам взамін на збереження життя йому і його воїнам, однак турецький паша наказав його стратити (Самардак, 2013: 11–12).

Висновки. Таким чином, хоч впродовж свого правління Селім II приділяв менше уваги реалізації експансіоністської зовнішньої політики Османської імперії, надаючи перевагу внутрішньодержавним справам, все ж було здійснено кілька походів турецьких військ з метою розширення територіальних володінь Османської імперії. Спроба відродити Астраханське ханство під проводом великого візира Мегмеда-паші Соколлу зазнала невдачі, тому завершити похід на Московію довелося укладанням мирного договору. Впродовж наступних років султан Селім II вів війни з Іспанією, Угорщиною та Венецією. Зовнішню політику одинадцятого султана Османської імперії важко назвати вдалою, оскільки поразка турецького війська при Лепанто ознаменувала початок процесу послаблення впливу османів на значну територію Середземномор'я. Невдовзі після придушення антитурецького повстання у Молдові непродуктивне правління Селіма II завершилося його передчасною смертю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бальфур Дж. Османская империя. Шесть столетий от возвышения до упадка. Москва, 2017. 638 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=72240&p=1
2. Грамота Ивана IV Селиму II (02.1569). URL: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Russ/XIII/DRV_XII/21-40/29.htm
3. Гудвин Дж. Величие и крах Османской империи. Властители бескрайних горизонтов. Москва, 2016. 352 с. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=151809&p=1>

4. Іналджик Галіль. Османська імперія. Класична доба. 1300–1600. Київ, 1998. 287 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Inaldzhyk_Halil/Osmanska_imperiiia_klasychna_doba_1300-1600.pdf?
5. Камалов Й. Х. Астраханський похід султана Селима: причини і перспективи. Средневековые тюрко-татарские государства. Сборник статей. Выпуск 2. Казань, 2010. 328 с. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/astrahanskiy-pohod-sultana-selima-prichiny-i-perspektivy/viewer>
6. Кирнос Л. Расцвет и упадок Османской империи. Москва, 2013. 240 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=72288&p=1
7. Кладова А. А. Зовнішньополітичний аспект правління султана Сулеймана I в Османській імперії: золота доба чи початок краху імперії? URL: https://www.academia.edu/37596381/%D0%97%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%86%D0%87_docx
8. Ковальчук М. В. Включення нових територій до складу Османської імперії та формування її адміністративного устрою у 14–16-му ст. Гілея: науковий вісник. 2017. Вип. 116. С. 107–111. URL: [file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B9/Downloads/gileya_2017_116\(1\)_27.pdf](file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B9/Downloads/gileya_2017_116(1)_27.pdf)
9. Констант Э. Лепанто 1571 г. Главное морское сражение эпохи Возрождения. Москва, 2012. 96 с.
10. Кримський А. Історія Туреччини. 2-е вид. Київ; Львів, 1996. 287 с.
11. Садигов П. А. Поход татар и турок на Астрахань в 1569 г. Исторические записки. Москва, 1947. Т. 22. С. 132–165. URL: http://drevlit.ru/docs/russia/XVI/1560-1580/Malcev_reci_1569/pred.php
12. Самардак В. А. Молдова XIV–XIX века. Борьба против турецкого нашествия. Санкт-Петербург, 2013. 22 с. URL: https://en.calameo.com/read/002517589b2d1_ebc01014
13. Финкель К. История Османской империи. Видение Османа. Москва, 2014. 223 с. URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=75915
14. Чухліб Т. Козаки та яничари. Україна у християнсько-мусульманських війнах 1500–1700 рр. Київ, 2010. 435 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Chukhlib_Taras/Kozaky_ta_Yanychary_Ukraina_u_khrystyianskomusulmanskykh_viinakh_1500-1700_rokiv/

REFERENCES

1. Balfur Dzh. Osmanskaia ymperyia. Shest stoletyi ot vozvysheniya do upadka [Ottoman Empire. Six centuries from rise to fall]. Moskva, 2017. 638 p. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=72240&p=1 [in Russian].
2. Hramota Yvana IV Selymu II (02.1569) [Letter of Ivan IV to Selim II (02.1569)]. URL: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Russ/XIII/DRV_XII/21-40/29.htm [in Russian].
3. Hudvyn Dzh. Velychye y krakh Osmanskoi ymperyy. Vlastytely beskrainykh horyzontov [Greatness and the collapse of the Ottoman Empire. Rulers of endless horizons]. Moskva, 2016. 352 p. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=151809&p=1> [in Russian].
4. Inaldzhyk Halil. Osmanska imperiia. Klasychna doba. 1300–1600 [Ottoman Empire. Classic era. 1300–1600]. Kyiv, 1998. 287 p. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Inaldzhyk_Halil/Osmanska_imperiiia_klasychna_doba_1300-1600.pdf? [in Ukrainian].
5. Kamalov Y. Kh. Astrakhanskiy pokhod sultana Selyma: prychyny y perspektivy. Srednevekovye tiurko-tatarskiye hosudarstva [Astrakhan campaign of Sultan Selim: causes and prospects]. Sbornyk statei. Vypusk 2. Kazan, 2010. 328 p. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/astrahanskiy-pohod-sultana-selima-prichiny-i-perspektivy/viewer> [in Russian].
6. Kyrnos L. Rastsvet y upadok Osmanskoi ymperyy [Rise and fall of the Ottoman Empire]. Moskva, 2013. 240 p. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=72288&p=1 [in Russian].
7. Kladova A. A. Zovnishnopolitychnyi aspekt pravlinnia sultana Suleimana I v Osmanskii imperii: zolota doba chy pochatok krakhu imperii? [The foreign policy aspect of the reign of Sultan Suleiman I in the Ottoman Empire: the golden age or the beginning of the collapse of the empire?] URL: https://www.academia.edu/37596381/%D0%97%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%86%D0%87_docx [in Ukrainian].
8. Kovalchuk M. V. Vkluchennia novykh terytorii do skladu Osmanskoi imperii ta formuvannia yii administratyvnoho ustroiu u 14–16-mu st. [The incorporation of new territories into the Ottoman Empire and the formation of its administrative system in the 14th–16th centuries.] Hileia: naukovyi visnyk. 2017. Vyp. 116. P. 107–111. URL: [file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B9/Downloads/gileya_2017_116\(1\)_27.pdf](file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B9/Downloads/gileya_2017_116(1)_27.pdf) [in Ukrainian].
9. Konstam E. Lepanto 1571 h. Hlavnoe morskoe srazhenye epokhy Vozrozhdeniya [Lepanto 1571. The main naval battle of the Renaissance]. Moskva, 2012. 96 p. [in Russian].
10. Krymskyi A. Istoriia Turechchyny [History of Turkey]. 2-e vyd. Kyiv; Lviv, 1996. 287 p. [in Ukrainian].
11. Sadykov P. A. Pokhod tatar y turok na Astrakhan v 1569 h. [The campaign of the Tatars and Turks against Astrakhan in 1569]. Ystorycheskiye zapysky. Moskva, 1947. T. 22. P. 132–165. URL: http://drevlit.ru/docs/russia/XVI/1560-1580/Malcev_reci_1569/pred.php [in Russian].
12. Samardak V. A. Moldova XIV–XIX veka. Borba protyv turetskoho nashestvyia [Moldova XIV–XIX centuries. Fight against the Turkish invasion]. Sankt-Peterburh, 2013. 22 p. URL: https://en.calameo.com/read/002517589b2d1_ebc01014 [in Russian].
13. Fynkel K. Ystoryia Osmanskoi ymperyy. Vydenye Osmana [History of the Ottoman Empire. Osman's vision]. Moskva, 2014. 223 p. URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=75915 [in Russian].
14. Chukhlib T. Kozaky ta yanychary. Ukraina u khrystyiansko-musulmanskykh viinakh 1500–1700 rr. [Cossacks and Janissaries. Ukraine in the Christian-Muslim wars of 1500–1700]. Kyiv, 2010. 435 p. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Chukhlib_Taras/Kozaky_ta_Yanychary_Ukraina_u_khrystyianskomusulmanskykh_viinakh_1500-1700_rokiv/ [in Ukrainian].